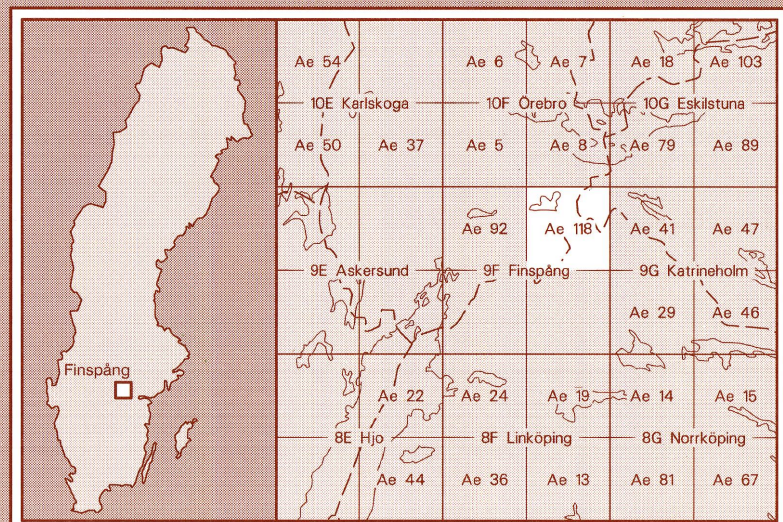

Jordartskartan 9F Finspång NO

Skala 150 000

SGU
Sveriges Geologiska Undersökning

1994

KORTFATTAD BESKRIVNING AV JORDARTERNA

I det följande ges en mycket kortfattad beskrivning till jordartskartan 9F Finspång NO. En mera omfattande beskrivning utges separat.

JORDARTER SOM BILDATS AV LANDISEN ELLER DESS SMÄLTVATTEN (GLACIALA AVLAGRINGAR)

Morän
Landisen tog upp och bearbetade lossbrutna delar av berggrunden och äldre jordlager. I samband med isens avsmältning avsattes materialet som en osorterad morän, morän (lokalt ofta kallad "pinno"). Morän avsattes dels under isen som ett i huvudsak uniformt täcke på berggrunden, dels i isens randzon som t.ex. hopskjutna ryggar av morän, s.k. ändmoräner. Några enskilda små sandöar har påträffats inom kartområdet. Några låga, flacka moränryggar, stötsädesmoräner, utsträckt i isens rörelseriktning uppträder vid t.ex. Marsjö, Vittorp och Svartorp. Mindre områden med småkullig morän har observerats på flera håll inom kartområdet.

Den normala moränen inom kartområdet domineras av sand och mo och har en växlande halt av grus, sten och block (sandig-moig morän). I de nordvästra och östra delarna uppträder moig morän. På sina håll i de norra och östra delarna har moränen förhöjdt lerhalt och både lerig sandig-moig morän och lerig moig morän förekommer.

Inom kartområdet är moränrytorna vanligen normalblockiga. Lokalt har också blockfattiga moränrytor observerats, men dessa har dock ej markerats på kartan.

Isälvavlagringar
Vid landisens avsmältning bildades smältvatten. Vattnet samlades i tunnlar och spickor i isen och sökte sig mot isranden. Material som fanns i isen, alltifran block till små lerpartiklar, transporterades och sorterades i vattnet. Isälvavlagringar bildades när block, sten, grus och sand avsattes i isens håligheter eller framför isranden.

Isälvavlagringar har tillräckligt liten utbredning inom kartområdet. De uppträder i fyra mer eller mindre sammanhängande stråk med ungefär nord-sydlig riktning. Ytterligare några korta, små åsar förekommer främst inom de östra delarna av området.

Glaciala finkorniga sediment
De minsta partiklarna som transporterades av isens smältvatten samlades i lugnt vatten, vanligen på relativt långt avstånd från isranden. Områden med finmo och mjåta finns vid sidorna av de större isälvavlagringarna. Glaciala leror förekommer i dalgångar och sänkor. Den är allmänt skiktad, varvig. Varvigheten har orsakats av årsbindna variationer i vattenföringen och värmen är s.k. årsvarv. Kartområdets glaciala lera är vanligen styv. Måktigheten är som regel liten, 1–5 m.

JORDARTER SOM BILDATS EFTER LANDISENS AVSMÄLTNING (POSTGLACIALA AVLAGRINGAR)

Då landisen avsmälte låg nästan hela kartområdet under det dåvarande Yoldiahavets yta. Endast några av de högsta höjderna i nordväst stack upp och utgjorde åar. Den högsta kullstigen, HK, ligger drygt 140 m ö.h. Genom landhöjningen, som i nutid är ca 0,3 m per 100 år, höjde sig området successivt ur havet. Jordarterna utsettes för svalning. Klapper, grus och sand avsattes nära stranden, det finkorniga materialet fördes ut på djup vatten och bildar nu täcken med främst lera i terrängens lågpartier. Sediment avsattes även i insjöar och utmed bäckar och åar. Torv, gyttja och gyttjelera har bildats i f.d. sjöar och sankmarker genom att rester av döda växter och organismer har ansamlats.

Svallsediment
Klapper, grus och sand finns främst inom de norra och västra delarna av kartområdet, där områdena belägna högre än ca 100 m ö.h., varit utsatta för en intensiv svalning.

Finkorniga havs- och sjösediment
Postglacial lera har liten utbredning inom kartområdet. Måktigheten är vanligen endast 1–2 m. Gyttjelera uppträder sällsamt i dalgångarnas absoluta lågpartier och jordarten visar var i f.d. sjöar funnits. Jordarten utgör även i regel underlaget till torven i kartområdets torvmarker. Gytjia finns bl.a. i den sänkta och igenväxta sjön Öpen ca 4 km västsväst om Högsjö.

Svåmsediment
Dessa sediment ligger plana och ofta periodvis översvämmade lågområden utmed dagens åar och bäckar. Svåmsedimentens sammansättning varierar från sand till lera. Sedimenten innehåller en växlande mängd organiskt material.

Torv
Kartområdets torvmarker är i huvudsak igenväxta fornsjöar och försumpade marker. De odlade och utdikade torvmarkerna i dalgångarna domineras av lövkärr och starkkärr. Torvmarkerna inom höjderna består av mossar, fattigkärr och starkkärr. Många torvmarker är påverkade av utdikning, torvbrytning m.m.

JORDARTSANALYSER

I samband med kartläggningen har prover tagits av olika jordarter. Ett flertal analyser har gjorts på proverna, bl.a. har kornerstörleksammansättning, basmineralindex, lermaterialinnehåll, kalkhalt, organisk halt och pH bestämts. Analysresultaten presenteras i den separata beskrivningen.

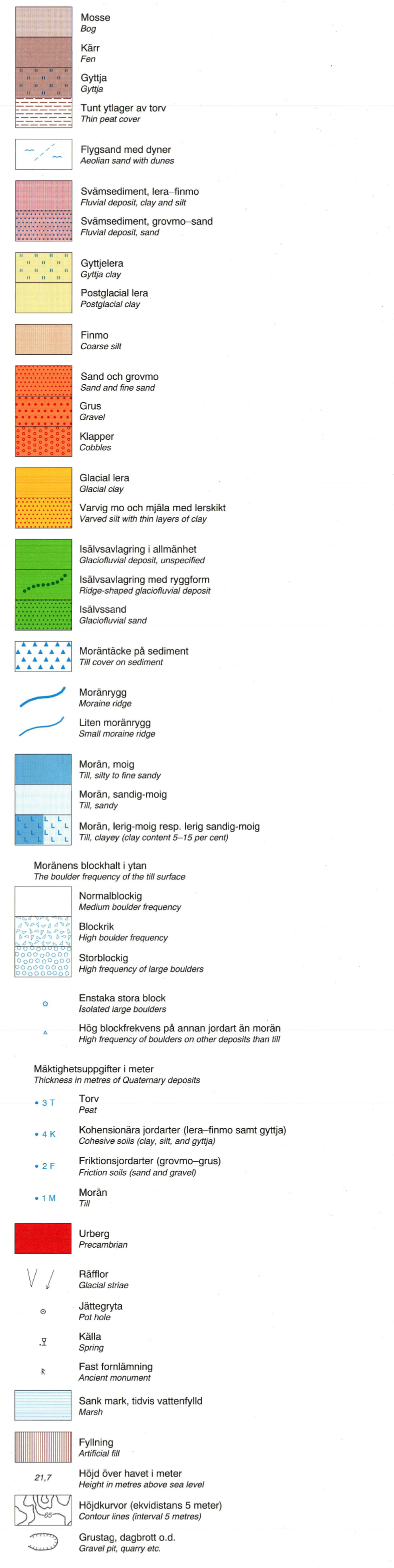
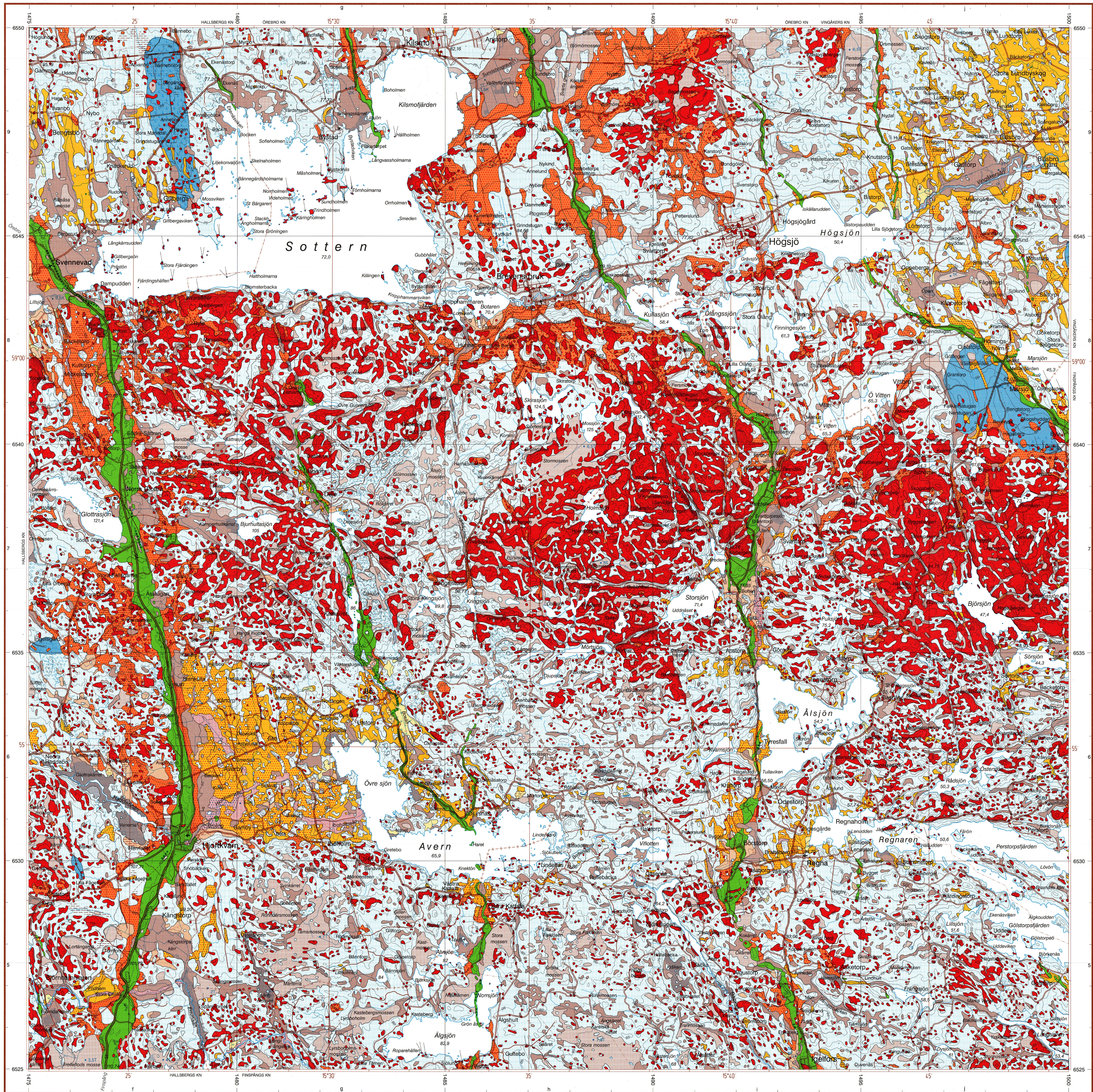
ÖVRIGA KVARTÄRS BILDNINGAR

Räfflor
Räfflor bildades då landisen långsamt rörde sig över området och block och stenar som fanns i isens undre del repade berget. Räfflornas orientering visar att isen i nedslagens slutskede rörde sig över området i stort sett från nordnordväst mot sydsydost. Dessutom finns räfflor som visar att det förekommit äldre isrevleider dels från nordväst mot sydost, dels från nordnordost mot sydsydväst.

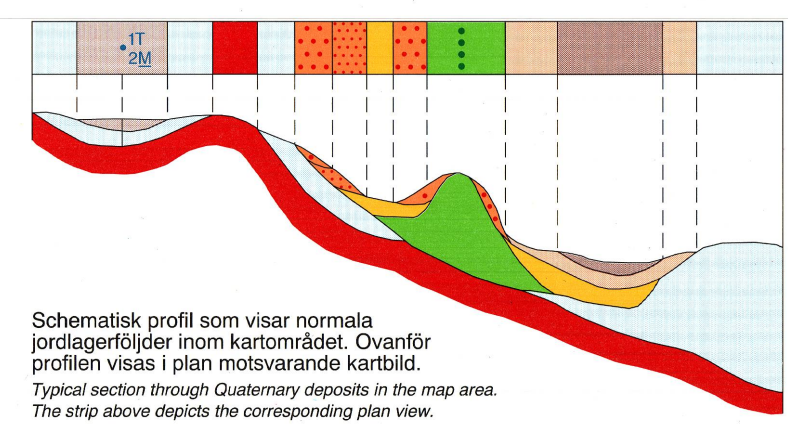
Jättegyttor
Jättegyttor är ursvarningar i berg. De har bildats genom att block eller sten satts i rotation av strömmande vatten. Inom kartområdet finns jättegyttor bl.a. söder om Hagstuga, ca 6 km söder om Högsjö.

BERGGRUND

Inom kartområdet dominerar urberg (graniter och ögongraniter) som har en ålder mellan 1700 och 2000 miljoner år. Genom den södra delen sträcker sig ett öst-västligt stråk med olika sedimentberget av vulkaniskt eller sandigt ursprung. Centralt genom kartområdet löper den ungefär öst-västliga Brevegangsen av diabas och granofy. Små massiv med basiska bergarter, främst diorit, förekommer i de centrala östra delarna. För utförligare information hänvisas till berggrunds-kartan, SGU serie Af 162.

TECKENFÖRKLARING TILL KARTAN
Jordarterna är i teckenförklaringen grupperade efter bildningsätt. De är i princip placerade så att en yngre jordart står ovanför en äldre. Inom varje grupp är, utan hänsyn till ålder, den mest finkorniga jordarten placerad överst och den mest grovkorniga undre. De äldsta jordarterna - moränerna - visar normalt direkt på berg. Övriga jordarter underlagras antingen av berg eller ett eller flera äldre jordlager. För utförligare definition av de geologiska beteckningarna hänvisas till kartabeskrivningen.

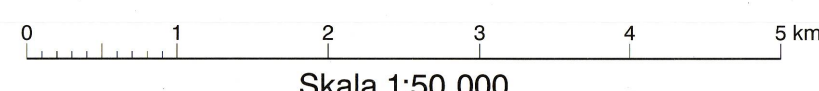

Den geologiska karteringen har utförts 1987-1991 under ledning av Sven Björnbom och Anders G. Lindén. Kartans geologiska information finns digitalt lagrad vid SGU.

Huvudkontor:
Box 670
751 28 UPPSALA
Tel 018 - 179000
Fax 018 - 17 92 10

© Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), 1994

Medgivande behövs från SGU för varje form av måfotagerande eller återgivning av denna karta. Detta innebär inte bara kopiering utan även digitalisering eller överföring till annat medium.

Skala 1:50 000

Topografiskt underlag enligt avtal med Lantmäteriverket. Geografiska längden är räknad från Greenwich. Gauss-projektion. Godkänt från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 1993-06-01.

Printed in Sweden by TK in LPPSALA AB, 1994